
ETNOLOŠKI FILM FLORJANOVANJE

KOMENTAR IN DIALOGI

Proizvodnja:

Znanstvenoraziskovalni center SAZU in RTV Ljubljana,
zvočni, barvni, 16 mm, 25 min.,
scenarij in režija Naško Križnar,
kamera Jože Perko,
montaža Tone Sever.

Film je bil posnet v Precétincih, 3.—4. maja 1985 in 11. maja 1985.

Film prikazuje staro florjanovsko fantovsko šego v Precétincih, v Prlekiji. Ohranila se je, ker so jo prevzeli gasilci in jo po svoje preoblikovali. Sestavine šege odkrivamo skozi oči etnologa, ki dogajanje v živo komentira.

KOMENTAR (off), govori ŠTEFAN SMEJ

Vas Precétinci, vaščanom pravijo Precétinčarji. Precétinci, to je mala vas, oddaljena od vsakega večjega prometa. Bi rekel, bolj v zaostalem kraju. Vas šteje 45 hiš, morda še nekaj novih hiš. Ne bi vedel koliko prebivalcev natančno šteje. Ta vas je bolj naseljena iz Prekmurja. Na začetku bi lahko rekel, da je po mojem več Prekmurcev kot Štajercev. Vas je zelo raztresena, lahko bi rekel na treh hribih. Vas se deli nekako na štiri dele: ravninski del in trije hribi, tako da smo bolj raztreseni, težko pridemo drug do drugega, ker smo pač na velikem prostoru. Sicer pa vasi kot naselja ni toliko (ni veliko).

Ljudje se večinoma ukvarjajo s poljedelstvom, zelo imajo radi vrtnarstvo, sadjarstvo. Živinoreja je precej razvita. Hodi jih pa dosti tudi v službo, v Ljutomer in v razne druge kraje. Največ seveda v Ljutomer, tako, da si nekako priboljšujejo svoje skromno življenje.

Drugače pa — no — se živi nekako. Pijače imamo, jabolk je dosti, vina zraste kolikor toliko, vsak ima nekaj brajde, eni imajo celo lepe gorice, tako, da je to veseli kraj. Radi si zapojemo. Če pride nekdo k drugemu na obisk, to je takoj pijača na mizi, smo bolj veseljaki, kot pa nekakšni... »mrzneži« ali kaj takega eden do drugega.

FLORJANOVA PESEM

Pohvaljen bodi Jezus Kristus,
to je naši prvi glas
/: vi pa rečte na vse veke,
bodi Jezus ti pri nas :/
Sv. Florjan je mogal vmreti,
on je strašno smrt prestal;
/: so ga zgrabli, v ogenj vrgli
in mu spekli vso telo :/
Tega svetnika in mučenika
damo vam za varuha,
/: da bi vas obvaroval ognja,
tudi onkraj večnega :/
Hitro vstane in poglejte
kaj se v kamrici godi:
/: mujcek že klobaso vleče
in mustoče si masti :/
Kaj te dali — vse mo vzeli
naj bo jajce al meso;
/: če pa boste dinarje dali
pa še stokrat rajši smo :/

PRVI PĚVEC (v živo)

»Dober večer vam bog daj!«

»Stara navada se mora ponoviti, svetega Ferjana častiti, mi pa prosimo od vas en mali, mali darek dobiti!«

GOSPODINJA NA OKNU

»Ja, to pa boste dobili.«

FANT S KOŠARO

»Letos pa vam kure debela jajca nesejo.«

GOSPODINJA NA OKNU

»Ja prècej.«

»Na, pijte kede vam bolj reklo (da vam bo bolj tekla beseda, da vam bo jezik bolj teknel). Boste malo namazali.«

IZ SKUPINE

»To pa že lahko, to pa nič ni (težko).«

NAŠKO KRIŽNAR, etnolog (v živo)

»Z ekipo TV Ljubljana in Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU smo sredi Prlekije v Precétincih. Prišli smo posnet na filmski trak florjanovanje, zanimivo in redko fantovsko šego, ki je še živ preostanek starega načina življenja v severovzhodni Sloveniji. Stojimo natančno na mestu, odkoder so bili posneti nočni prizori, ki ste jih malo prej videli. Skupina precétinških pevcev je prišla ponoči, okoli 9. ure, k hiši, pod okno in zapela prigodno »Ferjanovo pesem«. Ko so odpeli, so kot navadno zaprosili še za obdaritev. Gospodinja se je sklonila škož okno in jim dala jajca, denar in vino.

Na enak način so pevci obiskali še druge hiše v vasi. Ker so Precétinci močno razloženo naselje, se je njihov obhod končal šele proti jutru. Tak je na kratko scenarij vsakoletnega dogajanja v noči s 3. na 4. maj.«

NAŠKO KRIŽNAR (off)

Ustvarjalci dokumentarnega filma smo sprva verjeli, da je dovolj, če dogodek verno posnamemo na filmski trak in ga tako očuvamo zanamcem. Toda pokazalo se je, da vse skupaj ni tako enostavno. Dosedanji potek snemanja nas je hudo razočaral. Po našem mnenju je nastal prevelik razkorak med resničnostjo in filmsko upodobitvijo. Zato smo se odločili, da na tem mestu spremenimo scenarij in razkrijemo ozadje izdelave našega filma. Da smo lahko posneli nočne prizore, ki ste jih videli, smo pevce štirikrat ustavili pri njihovem tradicionalnem opraviilu. Zaradi zahtev filmske realizacije smo trikrat spremenili položaj kamere in luči. Namesto enkrat so pevci zapeli štirikrat, dvakrat pa smo ponovili obdaritev.

NAŠKO KRIŽNAR (v živo)

»Tak način dela očitno ni v prid spontanosti dogajanja pred kamero. V najboljšem primeru lahko govorimo o strokovno neoporečnem »ponaredku« živega dogajanja.«

NAŠKO KRIŽNAR (off)

Noč, tema, je važen sestavni del florjanovanja, saj služi pevcem kot krinka, kar imamo v etnologiji za posebno obliko maskiranja.

NAŠKO KRIŽNAR (v živo)

»Da bi vendarle dobili na neki način etnološko resnico oziroma podobo florjanovanja, smo se namenili razgovoriti z vaščani. Vsakdo od njih pa tudi ne ve cele resnice, vsakdo od njih ve povedati samo košček resnice o florjanovanju, kot jo doživlja in soustvarja vsako leto.«

ANTONIJA ŠPILAK

Vprašanje (off): Antonija, vi ste rojeni leta 1904 v Bučkovcih. Dobro poznate florjanovanje. Ali nam lahko poveste, kako je zgledalo v starih časih florjanovanje, kar se morete spomniti nazaj?

Odgovor (v živo): »V starih časih je bilo drugače. Takrat niso tako peli, kot zdaj pojejo. Eden je prišel k hiši, pa prinesel malo nekakšne slame ali oblanja, pa je tisto prižgal na starem ognjišču in rekel: svetega Ferjana moramo počastiti, mi pa pri vas jajca dobiti. Pa prosili (trucali) so tudi za mast. Ženske so zvečer sprazžile cvrtje in so se navedli. Pa so šli v gostilno in najeli muzikanta, pa so fantje svoje dekline povabili, ko so imeli muziko. Kaj bi še rekla drugega.«

JOŽE ŠPILAK

Vprašanje (off): Jože Špilak, vi ste že dolgoletni udeleženeec florjanovanja. Gotovo se spomnite, kako je bilo po starem florjanovanje za razliko od današnjih dni.

Odgovor (v živo): »Ja, to vam lahko povem.«

Vprašanje (off): A so zmeraj samo peli?

Odgovor (v živo): »Ne, niso zmeraj peli. Dva sta bila, sta se spravila, pa sta šla od hiše do hiše, pa sta povedala: Stara navada se mora ponoviti, sv. Florjana počastiti, midva pa pri vas jajca dobiti. Imela pa sta s sabo še malo slame ali pa od tišlerja tisto oblanje in sta tisto na ognjišču prižgala. S tem je bil potem sv. Florjan počaščen, ker je

bil on tisti mučenik, o katerem pesem poje, da 'so ga zgrabili, v ogenj vrgli in mu spekli vse telo.' Zato se je tudi kurilo.«

Vprašanje (off): Tale sv. Florjan je bil tudi zaščitnik gasilcev, vi ste bili pa dolgoletni poveljnik gasilcev in predsednik gasilskega društva od leta 1952 naprej. Ali ste bili torej tudi poveljnik Ferjanov v Prečetincih?

Odgovor (v živo): »To žal nisem bil, to smo bili pa vsi gasilci, gasilci, kot smo na sestanku sklenili, da to tradicijo držimo in smo jo tudi skušali držati. To pa zaradi tega, ker mladi rod ni znal več peti. Ni se naučil, ali je bil malomaren, pa se ni naučil, mi smo pa hoteli tradicijo držati in smo si rekli, da bomo mi starejši to tradicijo obdržali, pa smo pač šli in smo peli. Kdor je bil z nami na novo, kdor še sploh ni bil na florjanovanju, tistega pa smo potem pozneje kronali. To pa je drugi del florjanovanja, kjer je pojedina, ko pojedino, kar smo nabrali na terenu, ko smo celo noč zdržali in peli od hiše do hiše. Pozneje smo določili en dan, en večer, eno noč, enega muzikanta, pa napravili eno veselje. Tam se je navadno iz jajc pražilo tisto cvrtje, kot smo mu rekli, ali pa so se že palačinke delale. Palačinke pa verjetno vi sami veste, kakšne so, ja...«

FRANC KOŠTI (v živo)

»Ja, mi smo začeli tam okoli leta 1964, 1965. Zbrali smo se 4 fantje, ki smo pač od starejših to čuli, da se je to nekdanje zelo držalo, da so hodili pet okoli. Mi štirje smo si rekli, zdaj bomo mi tudi šli pet okoli. Tistikrat smo bili samo neporočeni fantje, zdaj pa že hodimo tudi poročeni možje okoli, ker mladi zdaj za to nimajo več interesa, to se jim smešno vidi. Mi pa se pač svoje tradicije še držimo.«

Vprašanje (off): Kaj pa takoj po vojni?

Odgovor (v živo): »Ja, po vojni je bilo to malo zamrlo. Svoj čas je bilo tudi prepovedano. Tiste leta po vojni, ne ravno, da se ni smelo iti pet, vendar se tedaj od vojne pa nekako do leta 1960 ni nič pelo po naši vasi.«

Vprašanje (off): Kdo vam je pa povedal za ta staro pesem ferjanovsko?

Odgovor (v živo): »Ja, to pa je, to pa je zelo stara pesem. Bil sem še zelo majhen otrok, ko so nam starši že pravili, kako se je nekdanje pelo, tudi zapeli so včasih. To je zelo stara pesem. Nekako smo jo sprejeli od staršev, od naših prednikov — smo jo pač sprejeli.«

ANTONIJA ŠPILAK

Vprašanje (off): Antonija, letos so precetinski Ferjani peli pesem, ki je imela 5 kitic, jaz sem pa zdaj slišal, da se vi spomnite še dveh kitic zraven.

Odgovor (v živo): »Ja.«

Vprašanje (off): Ali bi nam jo vi povedali ali pa zapeli?

Odgovor (v živo):

*»Svet'Florjan naj vam varuje
vašo hišo, vašo klet,
vaše štale, vaše gumno,
da ne pride ogenj vmes.*

Ko pa so šli od tam (od hiše), so pa še eno zapeli:

*Zdaj pa zdravi nam ostanite,
v imenu Jezusa, Jožefa ino Marije
in pa svet'ga Florjana.»*

ŠTEFAN SMEJ (v živo)

»Zelo sem, kako bi rekel, prijatelj gasilstva in kolikor se spominjam iz mojih mladih let, je bil Florjan in upam, da je tudi še danes, kot en gasilski patron. Zdaj je tukaj v Precétincih še ta tradicija, da se nekako držijo florjanovanja. Fantje hodijo od gospodarja do gospodarja s pesmijo voščiti, da bi se s tem že nekako pripravljali protipožarno itd. Florjan, on gasi, ne! Fantje imajo tu res lepo navado, da gredo s pesmijo naokrog in potem tudi dobijo razna darila, kakor je pač, kakšen denar, kakšno klobaso, jajca itd. To je nekakšna stara tradicija že od nekdaj. Ta denar, ki se ga dobi, ta se ves za zabavo pojé in spiye. Tako, da gasilsko društvo, kar sem jaz blagajnik, še ni dobilo nič, in kolikor jaz vem, v gasilsko blagajno še ni prišlo nič tega denarja.«

ZVONKO HOLC

Vprašanje (off): Zvonko Holc, vi ste zdaj predsednik gasilskega društva. Zanima me — v preteklosti je bilo florjanovanje bolj v rokah fantov, vasi, zdaj pa kar gasilci gor to držijo?!

Odgovor (v živo): »Ja, takoj po vojnem času je bilo več fantov in so bili večinoma samo fantje, ki so šli pet. Ker pa zadnje čase ni več toliko fantov, smo priskočili na pomoč gasilci, tako da nas je več, pa tudi naše gasilske prostore uporabljamo, kjer imamo pozneje kronanje mladih fantov, ki jih vzamemo v fantovsko družbo. Ja, mi gasilci smo prevzeli to tudi zaradi tega, ker je v pesmi zapeto, naj bi sv. Florjan obvarval ognja pri tisti hiši, pri kateri pojemo. Tako je pri vsaki hiši celo zaželjeno, da to zapojemo.«

NAŠKO KRIŽNAR (v živo)

»Sestavni del florjanovanja in hkrati njegov višek so »krstitke«, krst ali svečani sprejem novincev v fantovsko družbo. Glavni junaki te prireditve so novinci s svojimi botricami in ferjanovski katehet. Ta združuje v svoji figuri dvojno vlogo. Na eni strani tradicionalno verovanje, da je sv. Florjan zaščitnik gasilcev, in na drugi strani ironizirano duhovno avtoriteto, ki jo bo moral kmalu uporabiti pri spraševanju fantovskih kandidatov.«

Petje (v živo):

*Svet' Florjan je moral umreti,
on je strašno smrt prestal,
so ga zgrabli, v ogenj vrgli
in mu spekli vse telo.
so ga vrgli, v ogenj vrgli
in mu spekli vse telo.*

KATEHET (v živo)

»Dober večer dragi Ferjani (Florjanovci) in Ferjanke, pa vsi skupaj, kolikor nas je pač tu. Leto Ferjanovo je prišlo okoli in je pač prišel

tisti čas, ko moramo mi naše fante z naše vasi sprejeti, da bodo lahko šli po vasi. Najprej bi pozval tele naše krstnike, ki bodo krščeni. To sta Klemenčič Branko in Majcenič Tonč.

Ja, ja, Tonči so pa res v naši vasi. Zdaj pa, najprej mi lepo poklek-nita. Kot vesta je sv. Florjan gasilski patron, vidva sta pa tudi gasilca. Dozdaj še nista smela na vas (k dekletom), pač pa bosta lahko šla, ko vaju bomo krstili. Tako nekako piše v teh knjigah iz leta 1826. Zdaj bomo naredili obred, da vama bo lepo toplo in vroče ratalo. Vidim, da imata lepe botrice, zdaj moram pa malo pošlatati, če sta vidva kaj trdna in močna dečka.

Dalje, dekleta prinesite mi kroni, da tele naše ferjaneke pokronamo. Draga Ferjanečka, letos sta prvikrat hodila s pevci za Ferjanovo in zavedajta se, da bosta odslej naprej lahko tudi vino pila.

Zdaj pa bi prišlo tisto glavno, kot se reče, kronanje.
(*nerazumljivo*)

Zdaj pa vaju moram še blagosloviti v imenu gasilskega patrona sv. Florjana.

Zdaj pa še naše »ferjanove palce«.

Najprej pride hostja. Prvi dobiš ti, dragi Tonček.

Zdaj ko je obred končan, ko smo tako daleč prišli, da sta bila krščena, da sta dobila krono in hostje, zdaj bomo pa še pili. Postali smo žejni. Samo prvi naj pije katehet, potlej šele vi drugi. Na zdravje vama, draga dečka.

Zdaj pa dobita vidva po vrsti. Branko tudi ti. Zdaj pride prva botrica na vrsto, pa druga... in jaz vama želim zdravja, pa da bi še dolga leta peli Ferjana.«

KATEHET PRED GASILSKIM DOMOM (v živo)

»Dragi Ferjan (Florjan). Leta in leta te že slavimo in zdaj vidiš, zdaj si začel po malem goreti. Tu je navada, da zdaj malo pokleknemo, kdor hoče lahko tudi čepi. Dolga leta so minila od tistega časa, da so prvega zažgali, zdaj pa ga vsako leto. Bodi še dragi Ferjan, živi in tradicijo drži naše vasi.«

NAŠKO KRIŽNAR (off)

»S sežigom slamnate lutke Florjana, po domače Ferjana, je prireditev zaključena in to je tudi konec vsakoletnega florjanovanja. Marsikdo se upravičeno sprašuje, kako je mogoče, da je ta stara šega, ki izvira iz predkrščanskega obdobja, v Precétincih še tako živa. Odgovor je preprost. Kot smo se sami prepričali, florjanovanje ni več samo fantovski ali gasilski praznik, ampak je tudi velik, če ne največji, družabni dogodek v Precétincih. Kronanja novincev se udeležuje staro in mlado. Domiselni domačini so starim sestavinam šege dodali nove in nove sestavine. Zadnja je na primer sežig Ferjanove lutke.«

NAŠKO KRIŽNAR (v živo)

»Ta transformacija je verjetno tudi pripomogla, da se je florjanovanje ohranilo do današnjih dni.«